

فصلنامه علمی فقه و حقوق نوین

Print ISSN: 2717- 1469

Online ISSN: 2717 - 1477

Noormags, SID, ISC
GoogleScholar .Ensani Magiran
www.jaml.ir
سال دوم، شماره هشتم، صفحات ۸۹-۱۰۶

پدیدار نگاری لزوم هم آیینی زوجین

فراست محمدی بليان آباد

دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشکده علوم انسانی و حقوق، آموزشکده فنی و حرفه ای دختران
سنندج، کردستان، ایران

چکیده

لزوم هم آیینی زوجین یکی از شروط انعقاد عقد نکاح در فقه و حقوق اسلامی می باشد و عدم این همسویی عدم انعقاد عقد در ابتدا و انحلال در استمرار نکاح را در پی دارد، تاثیر این مساله در زندگی مشترک را بنابر مبتلا به بودن آن می توان از افراد جامعه نیز جویا شد، پژوهش حاضر مساله محوری لزوم هم آیینی زوجین را با رویکردی کیفی و مبتنی بر راهبرد پدیدارنگاری بر اساس دیدگاه دانشجویان دکتری دانشگاه سیستان و بلوچستان مورد بررسی قرار داد، و مصاحبه بصورت نیمه ساختمند صورت گرفت و دو مفهوم آیین و لزوم هم آیینی زوجین در قالب دو سوال پدیدارنگاری شد، حاصل آنکه مولفه های روش زندگی، قواعد کلی، ابزار پیمودن مسیر، چارچوب در بیان مفهوم دین و آیین، از مشارکت کنندها احصا شد و لزوم هم آیینی زوجین بدلیل حصول رفاه روانی، آرامش و خوشبختی، اسقفار و تحکیم زوجیت و تربیت صحیح فرزندان، بنا بر دیدگاه شرکت کننده ها انتاج گردید.

واژگان کلیدی: هم آیینی، زوجین، پدیدارنگاری، ازدواج، فقه.

طبقه‌بندی JEL: فقه – حقوق – جزا و جرم شناسی – حقوق بین الملل – حقوق خصوصی

اگر این تفاوت آیینی در اثنای ازدواج و دوران زندگی مشترک آن ها واقع شود، نکاح آن ها را منحل می کند.

جدای از آراء فقهی و قوانین موضوعه در این رابطه، می توان موضوع را از دیدگاه افرادی که با این قضیه مواجه هستند و به عنوان فردی که در خانواده زیسته و تشکیل خانواده می دهد بررسی نمود، با این پرسش که آیا همسوی آیینی مابین زوجین برای تشکیل و استمرار زندگی مشترک لازم است یا نه. برای بررسی این موضوع از روشن تحقیق پدیدارنگارانه استفاده شده است زیرا هدف این است که موضوع پژوهش از نگاه پدیدارنگارانه و تجربی شخصی افراد مورد بررسی قرار بگیرد.

پدیدارنگاری رویکردی پژوهشی است که برای پاسخگویی به سوالات معینی در مورد تفکر و یادگیری طراحی شده است، با این پیش فرض که افراد متفاوت یک پدیده معین را به شیوه های یکسان تجربه نخواهند کرد، بلکه در این باره طبیعی از شیوه هایی وجود دارد که افراد مختلف یک پدیده را درک کرده و یا تجربه مینمایند، پیش فرض دیگر مطالعات پدیدارنگاری، در مورد ماهیت مفاهیم و شیوه دستیابی به آنهاست؛ مفاهیم ساخته تعامل بین انسانها و تجارب آنها از دنیای بیرون است، به ویژه اینکه مفاهیم از تفکر یک موجود انسانی در مورد دنیای بیرونی اش ناشی میشوند یکی دیگر از پیش فرض هایی که در پژوهش پدیدارنگاری بسیار با اهمیت است این است که مفاهیم یک فرد از طریق شکل های متفاوتی از عملکردها، خاصتاً از طریق زبان، قابل دستیابی می باشند. با توجه به این پیش فرض ها در مورد پدیدارنگاری، روشن است که پدیدارنگاران بر کشف حقیقت یا واقعیت متمرکز نیستند، یعنی از نگاه آنان خود واقعیت یا اینکه یک پدیده واقعاً چیست، مد نظر نمی باشد بلکه چگونگی پدیدار شدن یک پدیده برای افراد متفاوت مد نظر است (دانایی فرد و کاظمی، ۱۳۸۹، ص ۱۲۱-۱۳۰).

نمونه گیری: در پژوهش های کیفی نمونه گیری هدفمند است و مصاحبه شوندگان افرادی هستند که قادرند اطلاعات زیادی را در مورد موضوع پژوهش فراهم آورند و معیارهای

۱- مقدمه

همدیگر را فهمیدن و علت رفتارهای همدیگر را در کردن و به دیگری در سلیقه ها و باورها و رفتارهای شخصی اش حق دادن. در زندگی برای رسیدن به تفاهم باید عوامل و شرایطی مهیا باشد که قبل از ادواج، زن و مرد با توجه و عنایت کافی به آنها تفاهم هر چه بیشتر را در زندگی فراهم آورند. زن و مرد باید به رذغم تفاوت های فردی خود (که حاصل عوامل ارثی، محیطی و رشد در طول زمان است) یکدیگر را درک کنند، زبان یکدیگر را بفهمند، تفاوت در سلیقه ها را بشناسند و در در عین تلاش برای خودسازی و تکامل، یکدیگر را همان گونه که هستند پذیرند. از جلوه های تفاهم می توان به همسوی آیینی زوجین اشاره کرد. مکان متأثر شدن افراد از آیین و دین خانواده است، بسیاری از عادات، سلوک، رفتار و اخلاق فرد در زندگی در بستر خانواده آموخته می شود. بنا بر این، تشابه در وضعیت تربیتی و فرهنگی خانواده دختر و پسر، از اهمیت بالایی برخوردار است و عدم تشابه و یا تضاد در شیوه های تربیتی در دو خانواده می تواند منشأ بسیاری از اختلافات و درگیری های زن و مرد در زندگی باشد. از این رو همسوی آیینی زوجین مساله ای مهم و قابل توجه در انسجام خانواده و عدم وقوع اختلافات در میان خانواده ها می باشد.

در قانون موضوعه، عقد نکاح، از عقود لازم است؛ یعنی هیچ یک از طرفین نمی تواند آن را به میل خود و بدون رضایت دیگری فسخ کند، مگر در موارد خاصی که معین شده است (جعفری لنگرودی، ۱۳۷۸، ج ۱، صص ۲۶۰۲ و ۲۶۰۵). مشروعیت نکاح در اسلام با کتاب و سنت و اجماع ثابت است و حکمت از آن، عفاف مرد و زن از وقوع در حرام و حفظ نسل و توالد و حفظ نسب و ایجاد خانواده و تعاون بین افراد است. ارکان ازدواج صیغه عقد و زوجین می باشند که هر کدام از این ها نیز باید دارای شروطی از جمله رضایت طرفین و حضور شهود و معین بودن طرفین و... می باشد. از جمله شروط زوجین برای انعقاد این عقد بنابر متون اسلامی هم آیینی و هم کیش بودن زوجین است، تا جایی که اگر هم دین نباشند عقد نکاح آن ها منعقد نمی شود، و حتی

مفهومی مشخص است. عنصر ساختاری، ساختار تجربی زیست شده (آکاهی) فرد را ترسیم می‌کند. افق بیرونی، مزادراتی و جهانی‌بینی فرد نسبت به مفهوم را می‌سنجد و افق درونی نیز، مبین کانون توجه فرد نسبت به مفهومی است که از سپهر تجربه فرد گذشته است. گفتنی است که، عناصر متغیر، شامل خرده مفاهیم متغیری هستند که در بطن افق درونی یا عنصر ثابت جای می‌گیرند. پس از تشکیل این طبقات، ازانجاکه پدیدارنگار سعی در درک عمیق موضوع و ارائه مفهومی چند بعدی از یک پدیده را دارد، می‌کوشد تا در صورت امکان، طبقات توصیفی به دست آمده (مفاهیم متفاوت) را در قالب ساختاری بزرگترکه "فضای نتیجه" نامیده می‌شود، مرتبط ساخته و ترکیب نماید تا تصویری کامل تر و چند بعدی از مفاهیم متفاوت افراد تحت مطالعه را ارایه دهد (قادی و بلندھمندان، ص ۳۳۷).

در این تحقیق که جامعه آماری دانشجویان دکتری دانشگاه سیستان و بلوچستان هستند، که پس از مصاحبه با شرکت کنندگان، متن مصاحبه‌ها به دقت مورد بررسی قرار گرفت و با تشکیل طبقات توصیفی و انجام کدگذاری نظری، تفسیرهم صورت گرفت و از آن پس فضای نتیجه حاصل شد.

بحث مماثله آینی برای عقد و استمرا زوجیت در غالب کتب فقهی و حقوقی در بحث مناکحات بیان شده است مخصوصاً در بحث شروط و موانع نکاح، در کتب مرجعی همانند شرایع الاسلام محقق حلی و جواهر الكلام نجفی و کتاب حقوق خانواده، دکتر لنگرودی و کتاب بررسی فقهی حقوق خانواده نکاح و انحلال آن نوشته مصطفی محقق داماد و مقالات نظیر بررسی تطبیقی تاثیر اختلاف دارین در فسخ نکاح از منظر فقه فرقین نوشته فراتست محمدی بلبان اباد و امیر حمزه سالارزایی که در مجله مطالعات فقه و حقوق اسلامی شماره ۱۹ بچاپ رسیده است. اما لازم به ذکر است این پژوهش با این ساختار و روش پژوهشی در زمینه مباحث فقهی- حقوقی تاکنون صورت نگرفته است و بیشتر تحقیقات در این باب از نوع توصیفی- تحلیلی است، و روش تحقیق پدیدارنگاری بیشتر در مباحث سازمانی و مدیریتی و آموزشی

نمونه گیری را برآورد سازند، در این پژوهش نیز از نمونه گیری هدفمند استفاده شده و جامعه آماری دانشجویان دکتری دانشگاه سیستان و بلوچستان بودند که با ۸ نفر از افرادی که در رابطه موضوع مورد بحث دانش و تجربه شخصی و اجتماعی کافی داشتند، مصاحبه شد. در این پژوهش در مصاحبه پنجم به بعد اشیاع نظری حاصل گردید. به دلیل اینکه مصاحبه شوندگان در مناطق جغرافیایی مختلف حضور داشتند و امکان دسترسی به آنها به سادگی میسر نبود و همچنین، به دلیل مشغله نسبی مصاحبه شوندگان، از روش مصاحبه متنی استفاده شد و پرسش مصاحبه از طریق شبکه مجازی و کانال تلگرامی مخصوص دانشجویان دکتری دانشگاه سیستان و بلوچستان، برای آنها ارسال و پاسخ‌های مرتبط دریافت گردید و در موارد لزوم توضیحات بیشتری از آنها خواسته شد. البته مصاحبه‌های متنی مزایای قابل توجهی از جمله حذف برخی مراحل مانند مکتوب سازی مصاحبه‌ها را دارد.

فرایند تحلیل داده‌ها: در مطالعات پدیدارنگاری تحلیل داده‌ها، فرآیندی تکراری و چندباره است. پس از مرحله آوانویسی مصاحبه‌ها، پژوهشگر باید برای تحلیل منظم و منطقی داده‌ها، آنها را با استفاده از رویه کدگذاری نظری، کدگذاری کند و سپس با بررسی و مقایسه این کدها و موضوعات آنها با هم و تشخیص تفاوت‌ها و شباهت‌های آنها، طبقات توصیفی (یا همان زمینه‌های اصلی) ابتدایی خود از پدیده را شکل میدهد. با در ذهن داشتن این طبقات ابتدایی، پژوهشگر دوباره رونویس مصاحبه‌ها را بررسی می‌کند تا در یابدکه آیا طبقات استخراج شده توان توصیف کنندگی و دلالت کافی بر داده‌ها را دارند، و این فرآیند اصلاح و بازنگری تا جایی ادامه می‌یابد که به نظر رسید طبقات اصلاح شده سازگار با داده‌های مصاحبه هستند. درنهایت، پژوهشگر پدیدارنگار باید هرکدام از مفاهیم یا طبقات به دست آمده را در قالب یک طبقه توصیفی ارائه دهد؛ این طبقه توصیفی شامل ساختارکامل یک مفهوم (عنصر ارجاعی، عنصر ساختاری، افق بیرونی، افق درونی و عنصر اافق درونی) است. عنصر ارجاعی، گزاره‌ای است که بیانگر تجربه زیست شده و باورهای بنیادین فرد در خصوص

○ پدیدارنگاری

پدیدارنگاری روشی است که در زمرة روشهای پژوهش کیفی قرار میگیرد، در روش تحقیق پدیدارنگارانه، هدف دستیابی به درکی عمیق از مفاهیم متفاوت یک پدیده در نزد افراد مختلف می باشد، بر این اساس که افراد مختلف میتوانند تجربه و یا مفاهیم متفاوتی از یک پدیده داشته باشند، لذا پدیدارنگاری در پی احصا و طبقه بندی این تجربه مختلف است و بهمین دلیل مصاحبه های انفرادی عمیق را به عنوان ابزار کسب داده به کار می گیرد.

اصطلاح پدیدار نگاری در دو واژه یونانی نمایان شدن^۱، نورانی شدن^۲ و توصیف یک چیز، ریشه دارد، این روش در دهه ۱۹۷۰ توسط فرنس مارتون^۳ در دانشگاه گوتینبرگ سوئد ایجاد شد (دانایی فرد و کاظمی، ۱۳۸۹، ص ۱۲۱-۱۳۰).

○ ۱- پدیدارنگاری لزوم هم آیینی زوجین بر اساس دیدگاه شرکت کنندگان

در این مرحله آرا و نظرات شرکت کنندگان در تحقیق، حول مفهوم آیین و لزوم هم آیینی زوجین که در دو سوال جدا از هم پرسیده شد، بیان می شود.

○ ۱-۱- مفهوم "آیین" از دیدگاه شرکت کنندگان

شرکت کننده ها در مصاحبه برای مفهوم آیین بیاناتی داشتند که حد وسط آن را می توان چهارچوب و ابزار زندگی قرار داد. با توجه به آراء شرکت کننده ها، طبقات توصیفی و فضای نتیجه به دست آمده از تحلیل مصاحبه ها در ارتباط با سؤال نخست به قرار زیر است:

مورد استفاده قرار گرفته است و مقالات و کتب زیادی نیز در آن وجود دارد اما برای مباحث فقهی و حقوقی این روش تاکنون مورد استفاده نبوده است.

○ مفهوم شناسی مصطلحات

○ آیین

در فرهنگ فارسی معین برای واژه آیین معانی زیر آمده است: رسم، عادت، معمول، متداول، مرسوم، سنت، شیوه، روش. کردار. قاعده، قانون. سامان، اسباب. زیب، زینت. فر، شکوه، مذهب، کیش. تشریفات. طبیعت، نهاد، فطرت. شهرآرای، جشن (فرهنگ معین ذیل واژه آیین) اما با توجه به اینکه مراد و منظور از آیین در عرف و جامعه ما دین است معانی ای که برای دین هم بیان شده می آید؛ معنای واژه دین عبارت است از: جزا و مكافات، حساب و بررسی، اطاعت و انقياد، ملت و آیین، روش و عادت، چیرگی و برتری، تدبیر امور، و آنچه وسیله پرستش خداوند است (شرطونی ۱۳۹۲، ج ۱، ص ۳۶۲-اصفهانی، بیتا، ص ۳۲۳- طریحی ۱۳۷۵، ج ۲، ص ۷۷۶- طبرسی، بیتا، ج ۱، ص ۲۴) در معنای اصطلاحی دین نیز آمده است: «دین، عبارت است از مجموع عقاید، اخلاق، قوانین و مقرراتی که برای اداره امور جامعه انسانی و پرورش انسانها باشد. گاهی همه این مجموعه، حق، و گاهی باطل، و زمانی مخلوطی از حق و باطل باشد. اگر همه مجموعه، حق باشد، آن را دین حق، و در غیر آن، دین باطل یا التقاطی از حق و باطل نامند (جوادی آملی، بیتا، ص ۹۳).» دین یک نهضت همه جانبه به سوی تکامل است (تبریزی، ۱۴۲۹، ص ۲۹) هدف اساسی دین، مؤمن ساختن انسانها... به ایمانی که به زندگی، جهتی مشخص می دهد و شکل و شیوه خاصی از زندگی و باید ها و نباید ها و احکام و قوانین را طلب می کند و این قوانین سبب می شود تا انسان از گذرگاه حیات به سلامت بگذرد (مکارم شیرازی ۱۴۲۷، ص ۶۶) دین: مجموع دستورهای خداوند متعال به بندگان (جمعی از پژوهشگران ۱۴۲۶، ص ۶۸۵).

^۱- fenomenon

^۲- grafi

^۳- Ference Marton

۱-۱-۱- بحث و بررسی

با توجه به تعریف دین و آیین که در ذیل آینین بیان شد و همچنین تعاریفی که از سوی مشارکت کننده ها در این تحقیق ارائه شده است، می توان گفت که جنبه کاربردی و عملی دین و آیین جلوه گر بوده است و باید ها و نباید ها و قوانینی که برگرفته از یک دین و آیین است بیشتر معرف آن می باشد. مثلاً شرکت کننده الف برای معنای دین و آیین نوشته: دین یعنی روش زندگی برای رسیدن به مقصد نهایی، و یا شرکت کننده ب: بنظرم دین و آیین یعنی داشتن یه سری قواعد کلی که باید بهشون پایدار بود و نباید هر جا به نفعت باشه پیروی کنی هر جا به ضررت باشه عمل نکنی. و نظر سایر شرکت کننده ها که در شکل ۱-۱ طبقات توصیفی آن آمده است.

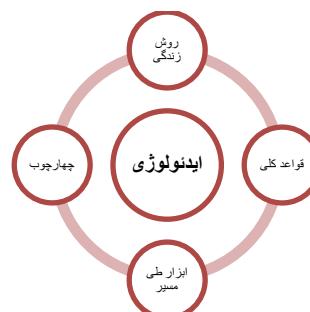
این تعاریف که از مصاحبه شرکت کننده ها بدست آمد به وضوح نشان می دهد که زندگی کردن در جامعه ای که دین مدار بوده است در اندیشه آن ها و تصوری که از آیین و دین داشته اند تاثیر گذار بوده است و بر این باور هستند که دین و آیین قابلیت تعیین چهارچوب و قوانین برای زندگی فردی و جمعی را دارا می باشد. در کل با در نظر گرفتن تعاریف لغوی و اصطلاحی دین و همچنین آراء شرکت کننده ها در مصاحبه، می توان نتیجه گرفت که ایدئولوژی و بعبارتی بایدها و نباید هایی که جهت دهنده زندگی و اهداف اشخاص بوده است معرف دین و آیین باشد. مقدم بر ایدئولوژی که از پاسخ شرکت کننده ها برای مفهوم آیین احراز و احصا می شود، نباید از جهانبینی ای که علت نحوه پاسخگویی شرکت کننده ها در این مصاحبه بود غافل بود، چرا که باورمند بودن به این که دین و آیین توانمندی وضع قانون و چهارچوب را دارا می باشد، خود و امداد جهانبینی ای می باشد که به پیروانش اینگونه آموخته است که این دین و آیین و طرز فکر توانایی تبدیل شدن به باید و نباید را داراست و در زندگی فردی و جمعی قابل اعمال است.

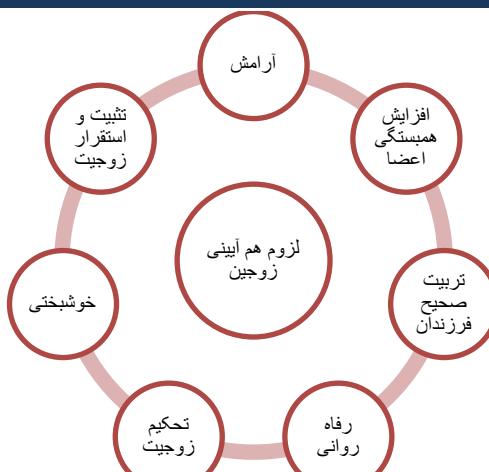
شکل ۱-۱ مفهوم دین و آیین

جدول ۱-۱: تحلیل پدیدارنگاری داده های مرتبط با پرسش اول

ردیف	کد نظری	طبقه توصیفی
پرسش اول	روش زندگی	مفهوم دین و آیین
	قواعد کلی که باید به آن ها پایدار بود	
	نهادی برای زندگی بهتر	
	انسانیت	
	چهارچوب معین	
	اعتقاد قلبی خداوند	
	ابزار بیمودن مسیر زندگی	
	پدیده ای شخصی و فردی	

شکل ۱-۱ نتیجه پرسش اول

شکل ۱-۲: فضای نتیجه سوال دوم

سؤال دوم که مشارکت کننده‌ها باسخ دادند لزوم هم آیینی زوجین بود، که آیا لازم است که زن و مردی که قصد ازدواج دارند و یا اینکه در قید نکاح می‌باشند از یک دین و آیین پیروی کنند، در آراء فقهای اسلامی و بنابر رای مشهور آن‌ها، از شروط و لوازم انعقاد عقد نکاح اشتراک آیینی زوجین است که با فقدان آن عقد نیز به وقوع نمی‌پیوندد، علاوه بر ابتدای انشا عقد، این مسئله در استمرار نکاح نیز تاثیر گذار می‌باشد.

با این پیش زمینه طبقات توصیفی وفضای نتیجه به دست آمده از تحلیل مصاحبه‌ها با مشارکت کنندگان در ارتباط با سؤال دوم به قرار زیر است:

۱-۲-۱- بحث و بررسی

غالب آرای مشارکت کننده‌ای عارض از این است که زوجین در صورت هم آیینی در رفاه روانی بیشتری خواهند بود و این رفاه به سایر اعضا یعنی فرزندان نیز تسری خواهد یافت. از آنجا که لزوم همسویی آیینی زوجین از قوانین حقوق و فقه اسلامی است آرا و نظرات فقهی و حقوقی بیان می‌شود:

۱-۱-۲-۱- لزوم هم آیینی زوجین در فقه و حقوق اسلامی

در حقوق اسلام تاکید بر این است که برای انعقاد و استمرار عقد نکاح، زوجین باید هم آیین باشند، تاجیابی که طبق ماده ۱۰۵۹ قانون مدنی نکاح مسلمه با غیر مسلم جایز نیست. بموجب ماده فوق زن مسلمان نمی‌تواند با مرد غیرمسلمان نکاح نماید و عموم آن بر انواع نکاح (دائم- منقطع) شمول دارد و نسبت به حالت عکس یعنی ازدواج مرد مسلمان با زن غیر مسلمه قانون مسکوت است. با مراجعت به متون و منابع فقهی در این زمینه چنین عنوان شده است:

الف: نکاح زن مسلمان با مرد کافر: تمام مسلمانان نکاح زن مسلمان با مرد کافر را حرام و باطل می‌دانند و در این باره به آیه ۲۲۱ از سوره بقره خداوند می‌فرماید: "وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّىٰ يُؤْمِنْ ... أُولَئِكَ يَدْعُونَ إِلَيِ النَّارِ ۝ وَاللَّهُ

شکل ۱-۲: لزوم هم آیینی زوجین

جدول ۱-۲: تحلیل پدیدارنگاری داده‌های مرتبط با پرسش دوم

ردیف	کد نظری	طبقه توصیفی
پرسش دوم	متاثر شدن روابط	لزوم هم آیینی زوجین
	کاهش سردرگمی	
	کاهش کشمکش	
	یکپارچگی و یکدستی	
	تسهیل در تربیت	
	حذف دوگانگی	
	افزایش آرامش	
	عدم لزوم هم آیینی	

حاصل می شود، زیرا عدم حل، با رفع و زوال نکاح ایجاد خواهد شد. و همچنین "وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصْمِ الْكَوَافِرِ" دلالت بر وجوب فرقت بین زوجین بخاطر اختلاف دار دارد، زیرا خداوند مومنین را از عصمت کافرها منع نموده است، منظور از عصمت در اینجا نکاح است.

جصاص می گوید این آیه نمونه هایی دال بر وقوع فرقت بین زوجین با اختلاف دار است، و اختلاف دارین این است که یکی از زوجین از اهالی دارحرب باشد و دیگری اهل دارالسلام باشد (جصاص، ۱۴۰۵: ۳۲۸/۵). خداوند می فرماید: "وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا" او هرگز برای کافران به زیان مسلمانان راهی نگشوده است (۱۴نساء) چرا که در ازدواج نوعی ولايت هست علی الخصوص اگر زن مسلمان باشد و مرد غیر مسلمان، که استمرار ازدواج این دو منجر به ولايت کافر بر مسلمان خواهد شد، پس برای جلوگیری از ایجاد این سلطه و ولايت در صورت وقوع اختلاف دار مابین زوجین، حکم به فسخ ازدواج آن ها داده شده است.

در روایت است که أمیرالمؤمنین (ع) به شوهر زن مجوسی ای که قبل از نزدیکی، زن مسلمان شده بود گفت: "أَسْلَمْ فَأَبِي زَوْجَهَا أَنْ يَسْلِمْ ، فَقَضَى لَهَا عَلَيْهِ نَصْفَ الصَّدَاقِ ، وَقَالَ: لَمْ يَزْدَهَا إِلَاسْلَامٌ إِلَاعْزَأْ" (حرعاملی، بیتا: ۴۲۲/۱۴) و بین آن ها جدایی افکند، و همچنین روایت: «إِذَا أَسْلَمَتْ امْرَأً وَزَوْجَهَا عَلَى غَيْرِ إِلَاسْلَامِ فَرَقْ بَيْنَهُمَا» (حرعاملی، بیتا: ۴۲۲/۱۴) در این روایت حکم به فرقت زوجینی که دچار اختلاف دار شده اند به وضوح صادر شده است. امام صادق از پیامبر(ص) نقل نموده "المرء على دين خليله و قرينه" (کلینی، ۱۳۶۵: ۶۴۲/۲) انسان هم کیش دوست و رفیقند خویش است، و با توجه به این که زوجین دوست و رفیقند ممکن است همسر مسلمان از آیین و دین خود دست برداشته و به دین و آیین همسر غیر مسلمان درآید.

ب- اما در مورد ازدواج با اهل کتاب نیز سه دیدگاه وجود دارد: ۱- جمهور فقهاء رای به جواز نکاح کتابیه ذمیه

يَدْعُو إِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ يَأْذُنُهُ ۖ وَيُبَيِّنُ آيَاتَهُ لِلنَّاسِ أَعْلَاهُمْ يَتَذَكَّرُونَ" (بقره ۲۲۱)

"ازنان مشرکه را تا ایمان نیاورده اند به زنی می گیرید و کنیز مؤمنه بهتر از آزاد زن مشرک است، هر چند شما را از او خوش آید و به مردان مشرک تا ایمان نیاورداند. زن مؤمنه مدھید و بنده مؤمن بهتر از مشرک است، هر چند شما را از او خوش آید اینان به سوی آتش دعوت می کنند و خدا به جانب بهشت و آمرزش و آیات خود را آشکار بیان می کند، باشد که بیندیشید" »

آنجا که خداوند می فرماید "يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ" بیانگر یکی از حکمت های تحریم این نوع ازدواج است چرا که همسران کافر و مشرک همسران مومن و مسلمان خود را به اسباب ورود به جهنم که همان شرک و کفر است دعوت می نمایند.

علامه طباطبایی در ذیل آیه شریفه می گوید: فسوق و فجور ملکه انسان مشرک است و هر گفتار و عملی که از او سر می زند مبتنی بر شرک و کفر است در نتیجه با گفتار و کردارش دیگران را به کفر و شرک دعوت میکند. (طباطبایی، ۱۴۱۷: ۲۰۲)

در کتاب وسائل آمده است: قبل از آیه ۲۲۱ سوره بقره مسلمانان با اهل کتاب از یهود و نصاری ازدواج می کردند تا این آیه نازل شد، سپس خداوند این آیه را با آیه ۵ سوره مائدہ "وَطَعَامُ الَّذِينَ أَوْتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَّهُمْ وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَّهُمْ ۖ وَالْمُحْسَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْسَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أَوْتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ" چیزهای پاکیزه برای شما حلال شده؛ و (همچنین) طعام اهل کتاب، برای شما حلال است؛ و طعام شما برای آنها حلال؛ و (نیز) زنان پاکدامن از مسلمانان، و زنان پاکدامن از اهل کتاب، حلالند «نسخ نمود و ازدواج با آنها را مباح نمود ولی باز با آیه ۱۰ سوره متحنہ "وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصْمِ الْكَوَافِرِ" این را نیز نسخ نمود. (حرعاملی، بیتا: ۴۱۱/۱۴).

آیه "لَا هُنَّ حِلٌّ لَّهُمْ وَلَا هُمْ يَحْلُونَ لَهُنَّ" (۱۰ امتحنہ) دلالت دارد که اگر بین زوجین اختلاف دار پیش بیاید جدایی

هستند، و "ولم يكن له كفواً أحد" (الأخلاق: ٤) يعني مثل ومانند ندارد.

کفایت در اصطلاح فقهاء مماثله بین زوجین بخاطر دفع عار در امور خاصی است، کفایت نزد مالکیه در دین و مال است و نزد جمهور در دین و نسب و حریث و حرفة است، حنفیه و حنابلہ مال را به این موارد افزوده اند (الدسوقی، بیتا، ج ۲، ص ۲۴۹ - بهوتی، ب، یتا، ج ۵ ص ۶۸ - شریینی، ۱۹۹۴، ج ۴ ص ۲۷۶ - ابن عابدین، ۱۴۱۲، ج ۳، ص ۸۷) چرا که این ها باعث افزایش استقرار و ثبات زندگی مشترک می شود و خوشبختی زوجین را تامین می کند (ژیلی، ۲۰۰۹، ج ۹ ص ۲۱۶). بعضی از حنفیه بر این نظرند که کفایت اصلاح شرط نیست نه شرط صحت نکاح و نه شرط لزوم و زوج چه هم کفأ زوجه باشد چه نباشد ازدواج صحیح و لازم است.

از جهتی دیگر کفر یکی از موانع نکاح است و موانع نکاح اموری هستند که عدم آنها در نکاح شرط است و وجود آنها مانع صحت نکاح می باشند. (بهوتی، بی، تا، ج ۵ ص ۶۸) مانند شرك و کفر (ابن عابدین، ۱۴۱۲، ج ۳ ص ۲۸) در قرآن کریم، به مسئله ممنوعیت ازدواج با کافران و مشرکان فقط در سوره های مدنی پرداخته شده و در سوره های مکی فقط از حرمت زنا و آمیزش نامشروع سخن به میان آمد هاست (مومنون ۷).

برخی عقیده دارند تا سال ششم هجری، معنی در ازدواج با کافران نرسیده بودو آیات تحریم بعد از آن نازل شده است (طباطبایی، ۱۴۱۷، ج ۱۵ ص ۸۱) سرخسی از فقهاء حنفیه می گوید که یک مسلمان می تواند با یک کتابی غیر مسلمان در دارالحرب ازدواج کند. با این حال، او معتقد بود که این ازدواج سزاوار سرزنش (مکروه) است.

او سه دلیل برای این حکم ذکر نموده است. اگر مرد مسلمان با یک زن کتابی ازدواج کند، مرد ممکن است زندگی در دارالحرب را انتخاب کند و این با حدیث پیامبر (ص) برنهی ماندن در میان مشرکان مخالف خواهد بود. این وضعیت مرد را در معرض خطر برده شدن قرار میدهد و نیز ممکن است به فرهنگ پذیری از ارزش ها و اصول اخلاقی

داده اند. ۲- نکاح زن اهل کتاب مطلقاً حرام است چه ذمیه باشد چه حربیه.

۳- مکروه بودن ازدواج با زن کتابی (بحرانی، ۱۴۰۵، ج ۶، ص ۲۴).

در کل اقوال فقهاء امامیه در این زمینه را می توان در سه گروه جای داد:

۱- حرام بودن، حتی در صورت اضطرار.

۲- جایز بودن حتی در صورت اختیار.

۳- جایز بودن تنها در صورت اضطرار (شیخ مفید، ۱۴۱۷، ص ۵۰، ابن ادريس، ۱۴۱۰، ج ۲، ص ۵۴۱ - کرکی، ۱۴۱۴، ج ۱۲، ص ۱۳۲ - طوسی، ۱۳۸۷، ج ۴، ص ۲۰۹ و ۲۱۰)

بنابراین می توان گفت در رابطه با ازدواج مرد مسلمان با زن غیر مسلمان اتفاق نظر وجود ندارد و اختلاف نظرهایی در این رابطه وجود دارد اما نهایت اینکه، چون اجماع بر نهی آن نیست پس می توان جایز دانست.

در کتب فقهی مساله دین زوجین درسه مبحث شروط صحت نکاح و کفایت زوجین و موانع نکاح مطرح شده است، اما این دین مطرح شده از طرف فقهاء نه شرط صحت نکاح، نه شرط لزوم نکاح است و این مماثله بین زوجین را بخاطر دفع عار در امور خاصی که باعث افزایش استقرار و ثبات زندگی مشترک می شود بشمار آورده اند (الدسوقی، بی، تا، ج ۲، ص ۲۴۹ - بهوتی، بی، تا، ج ۵ ص ۶۸ - شریینی، ۱۹۹۴، ج ۴، ص ۲۷۶ - ابن عابدین، ۱۴۱۲، ج ۳، ص ۸۷ - ژیلی، ۲۰۰۹، ج ۹ ص ۲۱۶)

مضافا اینکه در مورد تاثیر کفایت بر صحت و لزوم نکاح اختلاف نظر وجود دارد تا جایی که برخی فقهاء عدم وجود آن را مضر عقد نمی دانند و ازدواج بدون آن را صحیح و لازم می دانند: کفایت در لغت مماثله و مساوات است، پیامبر (ص) می فرماید: «المسلمون تتكافأ دماءهم» (شوکانی، ۱۴۱۳، ج ۷ ص ۳۲۳ - عباد، بی، تا، ج ۱۰ ص ۳۲۵) یعنی مساوی

مختلف می باشد. دین، مجموعه قوانین و باید ها و نباید ها و به عبارتی ایدئولوژی است.

هم آینی زوجین بخاطر حفظ آرامش و رفاه روانی و تربیت صحیح فرزندان و ثبات و اسقرار و تحکیم خانواده لازم است.

سپاسگزاری

از معاونت محترم پژوهشی به خاطر حمایت حمایت معنوی در اجرای پژوهش حاضر سپاسگزاری می شود.

از آقای دکتر عبدالله علیزاده به خاطر بازبینی متن مقاله و ارائه نظرهای ساختاری تشکر و قدردانی می شود.

از داوران محترم به خاطر ارائه نظرهای ساختاری و علمی سپاسگزاری می شود.

نگارندگان بر خود لازم می دانند از آقای دکتر محمد رسول آهنگران به خاطر مطالعه متن مقاله حاضر و ارائه نظرهای ارزشمند سپاسگزاری نمایند.

۷- منابع

- ابن ادريس، محمد بن مص收受 بن احمد حلی(۱۴۰-)، السرائر الحاوی لتحریر الفتاوى، قم، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین
- ابن عابدين، محمد أمین بن عمر بن عبد العزیز عابدین الدمشقي الحنفی (۱۴۱۲) رد المحتار على الدر المختار، الطبيعة: الثانية، بيروت- دار الفكر ابن قنانة، عبدالله بن احمد(۱۴۰۵) ق، المعني في فقه الإمام أحمد بن حنبل الشیعیانی، الطبعة الأولى، بيروت، الناشر : دار الفكر اصفهانی، راغب(۱۴۱۲) ، مفردات في غريب القرآن، دمشق، دار القلم
- بحراني، آل عصافور، يوسف بن احمد بن ابراهيم(۱۴۰۵) ق، الدحائق النافرة في أحكام العترة الطاهرة، ۲۵ جلد، قم، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم
- بهوتی حنبلي، منصور بن يونس بن صلاح الدين ابن حسن بن ادريس(ب) تا)، کشف النقاب عن من ملکة الإقناع، بيروت: دار الكتب العلمية
- دسوقي المالكي، محمد بن احمد بن عرفة(ب) تا)، حاشية الدسوقي على الشرح الكبير، بيروت الناشر: دار الفكر زجلي، وهبة(۲۰۰۷) ، الفقة الإسلامية وأدلةً - دمشق، الناشر : دار الفكر سرخسی، محمد بن احمد بن أبي سهل شمس الأئمة(۱۴۱۴) ق، المبوسط - بيروت، الناشر: دار المعرفة
- شربینی الشافعی، شمس الدين محمد بن احمد الخطيب، (۱۹۹۴) م، مغنى المحتاج الى معرفة معانی الفاظ المنهاج، بيروت: دار الكتب العلمية
- شرتوئی، سعید(۱۳۹۲)، اقرب الموارد، چاپ سوم ، نشر اسوه شوکانی یعنی محمد بن علی بن محمد بن عبد الله(۱۴۱۳) بیتل الأوطار، تحقیق: عصام الدين الصباطی، الطبعة: الأولى، مصر، الناشر: دار الحديث
- شیخ طوسی، محمد بن حسن بن علی بن حسن (ب) تا)، الخلاف ، قم، نشر جمعه مدرسین
- شیرازی، ناصر مکارم(۱۴۲۷) ق، دائرة المعارف فقه مقارن، در یک جلد، قم
- ایران، اول، انتشارات مدرسه امام علی بن ابی طالب علیه السلام

از کفار، که مستلزم فتنه است منجر شود(سرخسی، ۱۹۹۳، ج ۳ ص ۹۸).

اگر چه در تحلیل اخیر از آرا فقهاء سعی شده که اختلاف دین را از موضع نکاح جلوه ندهد و یکی از موارد کفایت زوجین بحساب آورده و کفایت نیز در صحت نکاح هیچ تاثیری ندارد، ولی توجه به این امر مهم که همسویی دین و آینی زوجین که یکی از اصلی ترین پایه های تشکیل زندگی می باشد، در تحکیم و استواری و استمرار زندگی زوجین و خوشبختی آن ها تاثیر گذار خواهد بود قابل اغمض نمی باشد.

همانطور که در شکل ۱-۲ طبقات توصیفی آراء شرکت کننده ها پیداست، لزوم هم آینی زوجین تایید شده است. برخی از نظرات در این رابطه چنین است: عدم هم آینی از میزان آرامش وجودی کاسته می کاهد، در تربیت فرزند و انتخاب دین فرزند دچار مشکل می شوند، عدم هم آینی یکی از مهم ترین عوامل جدایی زن و شوهر می باشد.

پاسخ شرکت کننده ها به این سوال از لحاظ استدلال و تحلیل قضیه، و این که توافق بر بهتر بودن هم آینی زوجین، لزوما همراه و همانند ادله فقهاء برای لزوم هم آینی زوجین، از این نظر که عدم هم آینی منجر به ضالع رفتن طرف غیر مسلمان یا منجر و مجبور شدن او به پیروی از قوانین فکری و عملی طرف مقابل، نمی باشد ولی باز از منظری دیگر و بنابر دلایل روز مشارکت کننده ها، بر ترجیح و برتری هم آینی زوجین رای داده اند، شاید اگر جامعه آماری مصاحبه از دانشجویان رشته فقه می بودند ادله آن ها مشابه فقهاء بر این همانندی آینی بیان می کردند. بنابراین ترجیح در این مساله به استناد نتایج احصا از این پدیدارنگاری، اولویت هم آینی زوجین در امر ازدواج است.

○ نتیجه گیری

پدیدارنگاری روشی پژوهشی است که مبنی بر ، دستیابی به درکی عمیق از مفاهیم متفاوت یک پدیده در نزد افراد

- طباطبائی، محمد حسین (۱۴۱۷ق)، المیزان فی تفسیر القرآن، قم، دفتر المقنعه، قم موسسه النشر الاسلامی
- انتشارات جامعه مدرسین حوزه علمیه طبرسی، امین الاسلام (ابی تا)، مجتمع البيان، بیروت: المکتبة الاسلامیة طریحی، فخرالدین بن محمد (۱۳۷۵ق)، مجتمع البحرين-تهران ، نشر مکتبه مرتضویه طویس، ابو جعفر محمدبن حسن (۱۲۸۷ق)،المبسوط فی فقه الامامیه، چاپ سوم تهران، چاپ مکتبه مرتضویه لایحاءالآثار الجعفریه عیاد، عبدالمحسن (ابی تا)، شرح سنن أبي داود، مصدر کتاب : الشیکة الإسلامية أguide للشاملة محقق کرکی، نورالدین علی بن حسین (۱۴۱۴ق)، جامع المقاصد فی شرح القواعد، گروه پژوهش موسسه نشر ال بیت قم.

**Scientific Journal of Modern
Jurisprudence and Law**

Print ISSN: 2717- 1469
Online ISSN: 2717 - 1477

**Profile in ISC,SID, Noormags,
Magiran, Ensani, GoogleScholar**

www.jaml .ir

Second Year, Issue 8, Pages 89-106

Phenomenology of the co-ritual of couples

Ferast Mohammadi Bolbanabad

PhD in Islamic Jurisprudence and Fundamentals, Faculty of Humanities
and Law, Sanandaj Girls' Technical and Vocational School, Kurdistan, Iran

Abstract

The necessity of cohabitation of couples is one of the conditions for concluding a marriage in Islamic jurisprudence and law, and the lack of this alignment leads to the non-conclusion of the marriage at the beginning and dissolution in the continuation of the marriage. Members of the community were also asked. It emerged in the form of two questions, the result of which were the components of lifestyle, general rules, tools to follow the path, the framework for expressing the concept of religion, and the need for co-rituals for couples to achieve psychological well-being, peace and happiness, establishment and strengthening of marriage. Proper upbringing of children was produced according to the participants.

Keywords: homosexuality, couples, phenomenology, marriage, jurisprudence.

JEL Classification: Jurisprudence - Law - Criminal and Criminology - International Law - Private Law

* Corresponding author: f.muhamadi@gmail.com